

ARBORETUM I ZAKŁAD FIZJOGRAFII W BOLESTRASZYCACH 2001–2020 INSTYTUCJA KULTURY WOJEWÓDZTWA PODKARPACKIEGO – CZĘŚĆ 6

The Arboretum and Department of Physiography in Bolestraszyce 2001–2020
A Cultural Institution of the Podkarpackie Voivodeship

RAFAŁ NESTOROW

*Instytut Sztuki Polskiej Akademii Nauk w Warszawie, Biuro w Krakowie, Aleja
Juliusza Słowackiego 46, 30–037 Kraków, tel. 12 634 10 73, e-mail:*

rafal.nestorow@gmail.com

Spis treści

WSPÓŁPRACA	3
SZKÓŁKARZE.....	5
UCZELNIE ARTYSTYCZNE.....	6
REMONTY I ROZBUDOWY.....	9

WSPÓŁPRACA

Blisko pół wieku ożywionej działalności Arboretum w Bolestraszcach nie byłoby możliwe, gdyby nie współpraca z ogrodami botanicznymi z Polski i z zagranicy, o której była już szerzej mowa przy okazji charakterystyki pierwszego 25-lecia działalności bolestraszyckiego Arboretum. Przez lata wykształcił się krąg osób szczególnie związanych z Bolestraszcami, którzy nie tylko chętnie odwiedzali gościnne progi Arboretum, ale też udzielali konsultacji naukowych i wspierali dyrektora i pracowników tej placówki w codziennej wytężonej pracy. Nie sposób wymienić tu wszystkich Przyjaciół bolestraszyckiego „domu”, jak zwykł mówić o Arboretum jego twórca i założyciel prof. Jerzy Piórecki. Wspomnieć można jedynie tych, którzy zauroczeni genius loci tego miejsca, na wiele lat powiązali swój los z Bolestraszcami: prof. Kazimierza Zarzyckiego (Ryc. 59) – wieloletniego przewodniczącego Rady Naukowej Arboretum w Bolestraszcach (1992–2009), który od samego początku wspierał prof. Jerzego Pióreckiego, a następnie jego syna Narcyza w pracy nad należyтым utrzymaniem i rozwojem Arboretum, prof. Józefa Kiszkę (Ryc. 60) – kierownika działu Zakład Fizjografii (w latach 1986–2005), prof. Tomasza Nowaka (Ryc. 61) – przewodniczącego Rady Naukowej Arboretum (2009–2020), Hanny Grzeszczuk-Nowak – kierownika Arboretum w Wojślawicach, prof. Eugeniusza Dubiela (Ryc. 63), prof. Janusza Janeckiego (Ryc. 64), prof. Kazimierza Obodyńskiego, a także dr. hab. Jakuba Dolatowskiego (Ryc. 62) (w latach 2011–2018), który zastąpił na etacie naukowym zmarłego w 2007 r. prof. Józefa Kiszkę.

Ryc. 59. Profesor Kazimierz Zarzycki, 2012, fot. J. Piórecki

Ryc. 60. Profesor Józef Kiszka, fot. J. Piórecki

Ryc. 61. Profesorowie Tomasz Nowak i Jerzy Piórecki w Arboretum w Bolestraszcach, 2010, fot. N. Piórecki

Ryc. 62. Dr hab. Jakub Dolatowski, Fredrów (Ukraina), 2014, fot. J. Hordowski

PRZYJACIELE

Wśród wielu przyjaciół Bolestraszczyków wymienić można: dr. Piotra Banaszczyka, Roberta Burego, dr hab. Beatę Gawryszewską, Mariana Grodzkiego, dr Olę Grygoriewę, dr Hanę Werblan-Jakubiec, dr Ewę Jerzak, dr Jolantę Kalisz, dr. Ryszarda Kamińskiego, prof. Svitlanę Klymenko, Lecha Komarnickiego, prof. Ivana Kosenkę, prof. Igora Kudzeja, prof. Alicję Kucharską, dr. Jacka Marcinkowskiego, dr. Andrzeja Marczyńskiego, Tadeusza Misiaka, Stanisława Noska, prof. Krzysztofa Oklejewicza, dr. Andriya Prokopiva, prof. Krzysztofa Rostańskiego, Jarosława Sęktasa, Stanisława Sęktasa, dr. Sławomira Sowę, Zdenka Seidla, doc. Svitlanę Zhaldak.

SZKÓŁKARZE

Nie można również zapomnieć o wielu szkółkarzach, wśród nich wymienić należy: Annę Bieleń-Półkoszek i Ryszarda Półkoszka, Jana Ciepłuchę, Krzysztofa Kruszewskiego, Macieja Kurasza, Lucjana Kurowskiego, Szczepana Marczyńskiego, Wiesława Olejarskiego, Łucję Swińto, Marię i Janusza SzewczykóW, Bronisława i Jana SzmitóW, Radosława i Szczepana WalkiewiczóW, Stanisława Wiśniowskiego i Stanisława Zymona.

Ryc. 63. Profesorowie Eugeniusz Dubiel i Jerzy Piórecki oraz dziennikarz Jerzy Dynia w Arboretum w Bolestraszczykach, 2009, fot. N. Piórecki

Ryc. 65. Profesorowie Jan Rylke, Piotr Szwiec, Marek Sak na tle Domu Kalwaria, 2014, fot. N. Piórecki

UCZELNIE ARTYSTYCZNE

Nawiązane przed laty kontakty nie tylko nie wygasły, ale nawiązały się nowe nie tylko w kręgu przyrodników i botaników, ale i przedstawicieli sztuki i kultury.

Szczególne znacznie miało nawiązanie współpracy z uczelniami artystycznymi, w tym niemal wszystkimi akademiami artystycznymi oraz instytucjami kultury o zasięgu lokalnym i krajowym. Wymienić tu trzeba na pierwszym miejscu prof. Marka Saka z Akademii Sztuk Pięknych w Łodzi (Ryc. 65), prof. Lilię Kulkę z Akademii Sztuk Pięknych w Krakowie, prof. Jana Rylke i Janusza Skalskiego ze Szkoły Głównej Gospodarstwa Wiejskiego w Warszawie (Ryc. 66), prof. Wojciecha Horę, prof. Karolinę Komasę i prof. Piotra Szwieca z Uniwersytetu Artystycznego w Poznaniu, prof. Annę Waszczuk z Uniwersytetu Marii Curie-Skłodowskiej w Lublinie, prof. Živilę Jasutytę z Akademii Sztuk Pięknych z Wilna oraz Piotra Markuta i Stanisława Dziubaka z Tarnobrzieskiego Domu Kultury. To dzięki owocnej współpracy z tymi osobami możliwe było zorganizowanie cyklicznych plenerów malarskich, wikliniarskich, festiwalu ogrodów, cyklicznych Seminariów naukowych Natura Kultura, a więc wydarzeń, które na stałe wpisały się w kalendarz wydarzeń, kulturalnych na Podkarpaciu.

Ryc. 64. Profesorowie Jerzy Tumiłowicz i Janusz Janecki w Arboretum w Bolestraszczykach, 2008, fot. N. Piórecki

Ryc. 66. Profesor Janusz Skalski w trakcie Seminarium Natura Kultura w Arboretum w Bolestraszczykach, 2019, fot. N. Piórecki

Wymiernym wyznacznikiem roli Arboretum w Bolestraszczykach, jako placówki naukowo-badawczej i instytucji kultury w południowo-wschodniej Polsce, jest również imponująca liczba odwiedzających. Rozszerzenie oferty kulturalnej i edukacyjnej przyczyniło się do znacznego wzrostu liczby gości.

Po 45 latach działalności Arboretum (Ryc. 67), na 28,98 ha bolestraszczyckiego ogrodu oraz 283 ha w Cisowej, rośnie 2200 taksonów drzew i krzewów, 1200 taksonów roślin zielnych (w tym 600 gatunków rodzimych) x180 szklarniowych. W warunkach uprawy ogrodowej in i ex situ utrzymywana jest kolekcja roślin rzadkich, ginących, zagrożonych i chronionych. Kolekcja ta obejmuje 160 gatunków i jest systematycznie poszerzana drogą

zakupu, jak również w ramach wymiany przez Index Seminum. Elektroniczna baza danych zbiorów kolekcji dendrologicznej na chwilę obecną liczy ponad 20 tys. rekordów.

W najbliższych latach przed Arboretum stoją ważne cele i zadania jak budowa oranżerii dla rozrastającej się kolekcji roślin szklarniowych, powiększanie oferty edukacyjno-turystycznej, w tym zwiększenie dostępności dla osób niepełnosprawnych. Osobnym zadaniem jest ukończenie rozpoczętego zagospodarowania Cisowej wraz z budową regionalnego centrum edukacji przyrodniczej.

W ostatnim dwudziestoleciu powierzchnia Arboretum powiększyła się z 20,15 ha (2002 r.) do 28,98 ha (2019 r.), a na pozyskanych terenach założono nowe kolekcje roślin, m.in. roślin terenów podmokłych, kolekcję wierzb, a przede wszystkim zaaranżowano teren na Niwie Dolnej, gdzie powstał Ogród Uniwersalny, Dom Kalwaria wraz z otoczeniem (kolekcja roślin użytkowych, dzikich, jadalnych, barwierskich), teren Festiwalu Ogrodowego oraz Plebania z Jodłówki.

Ryc. 67. Widok ogólny Arboretum w Bolestraszczykach z lotu ptaka, 2020, fot. Ł. Malicki

REMONTY I ROZBUDOWY

Przeprowadzono remont wszystkich budynków, w tym dawnego dworu Piotra Michałowskiego i zabytkowego kościółka wraz z aranżacją wnętrza podziemi. Wykonano również gruntowny remont sieci drogowej wraz z odwodnieniem i monitoringiem. Wytyczono i zrealizowano nowe ścieżki tematyczne, na nowo zagospodarowano przestrzeń wokół dworu. Rozbudowano pergolę i treliaz z udostępnieniem zwiedzającym kolekcji roślin pnących. Do większych inwestycji należało również zagospodarowanie przestrzenne Fortu XIIIb z założeniem kolekcji dendrologicznej oraz wytyczenie liczącej 150 m alei dereniowej łączącej Arboretum z fortem i położonymi wokół niego sadami (Ryc. 68), tj. sadem jabłoniowym (założony 1995), sadem gruszkowym (założony 2004), sadem dereniowym (założony 2009) i kolekcją drzew i krzewów o jadalnych owocach (założony 2010).

W roku 2020 wybudowano nowy pawilon wejściowy i wprowadzono nową organizację dla ruchu turystycznego (Ryc. 69).

Ryc. 68. Widok ogólny sadu pomologicznego i Fortu XIIIb Bolestraszyce, 2020, fot. Ł.

Malicki

Ryc. 69. Dom z Jodłówki, pawilon wejściowy w trakcie budowy i nowo zagospodarowany teren na Niwie Dolnej – widok z lotu ptaka, 2020, fot. Ł. Malicki

Szereg prac wykonano również na terenie Arboretum w Cisowej, gdzie zrealizowano ścieżki przyrodnicze, m.in. Rośliny Podkarpacia na terenie „Na łanie”, zagospodarowano przestrzenie nowe tereny pod kolekcje dendrologiczne, a część zaadaptowano dla potrzeb zwiedzających. Na terenie „Góra Bobowiska” i „Gronowe” wyznaczono i zrealizowano aleję grabową (700 m). We współpracy z grupą naukowców pod kierunkiem prof. Krzysztofa Oklejewicza z Uniwersytetu Rzeszowskiego, założono kolekcję jeżyn, róż i głógów z terenu Pogórza Przemyskiego i Podgórze Rzeszowskiego. Z kolei w ramach projektu Wszechświat na dłoni 2017, współfinansowanego ze środków Unii Europejskiej z Europejskiego Funduszu Rozwoju Regionalnego w ramach Programu Interreg V-A Polska – Słowacja 2014–2020 powstał taras obserwacyjny i zegar słoneczny. W 2020 r. na terenie Arboretum w Cisowej powstało zaplecze techniczne wraz z niezbędnym zapleczem socjalnym. Znaczące rozszerzenie oferty artystycznej, edukacyjnej i wystawienniczej przyczyniło się do wzrostu odwiedzających do ponad 60 tysięcy. W latach 2002–2020 zorganizowano ponad 500

wystaw edukacyjnych i artystycznych (zarówno indywidualnych, jak i zbiorowych), a przede wszystkim zorganizowano szereg stałych cyklicznych wydarzeń, tj.:

- Międzynarodowe Seminarium Naukowe Natura Kultura (15 edycji),
- Festiwal Ogrodowy w Bolestraszcach (10 edycji),
- Międzynarodowy Plener Artystyczny Wiklina w Arboretum (17 edycji),
- Międzynarodowy Plener Artystyczny Bolestraszyce–Tarnobrzeg (22 edycje),
- Międzynarodowy Festiwal Derenia wraz z konferencją naukową (9 edycji),
- Konferencja i konkurs międzyszkolny Światowy Dzień Wody (18 edycji),
- Warsztaty Zielone Stolarstwo (8 edycji),
- Majówka pod dereniem i jabłonią w Arboretum Bolestraszyce (5 edycji).

Należy mieć nadzieję, że w kolejnych latach rozwój tej placówki będzie przebiegał równie pomyślnie, a na niezbędne, choć kosztowne, inwestycje nie zabraknie potrzebnych środków finansowych.